

Könyv és könyvtár 13. 1982. (A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve.) Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, 1982. 210 p.

A *Csűry István* emlékének szentelt gazdag és igényesen szerkesztett évkönyvből *Gomba Szabolcsné*, *Zsidai József*, *Korompai Gáborné*, *Karl-Heinz Jügel* és *Sonkoly István* tanulmányait ismertetjük. Az irodalom- és művelődéstörténeti, illetve nyelvtudományi dolgozatok bemutatására most nem vállalkozhattunk, talán arra is lehetőségünk nyílik más folyóiratban.

A *Könyv és Könyvtár 13.* kötetében megjelent tanulmányok reprezentálják a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának tudományos törekvéseit. A könyvtár és az egyetem, a könyvtár és a Tiszántúli intézményei között kialakult tudományos munkakapcsolatok felől is tájékoztatnak. Az egyetem könyvtára a régió könyvtári értékeit, a város gyűjteményeit számon tartó, tudományos feltárásában aktívan közreműködő kollektíva. A könyvtár évkönyve arra a fontos kérdésre is megválaszol, hogy milyen szerepet víthat ki egy vidéki egyetem könyvtára a szorosabb környezetében: az egyetemen, a városban és abban a tágabb vonzáskörben, amelyre szellemi sugárzása kiterjed.

A kötet élén *Gomba Szabolcsné* szerkesztő, az egyetemi könyvtár főigazgatója *Csűry István* pályaképét foglalja össze. Minden olyan lényeges mozzanatra odafigyel, ami ezt a nagyon tartalmas életutat jellegzetessé teszi. *Csűry* teljesnek tűnő, mindenképpen és maradandóan értékes életműve egyáltalán nem "könnyedén" született. Gyors és alapos volt a munkában, a vizsgált téma minden részlete megragadta, ugyanakkor nagyon érzéketlenül tudott szintetizálni. Szerencsés lehetett, hogy olyan kollégái voltak – a tanulmányban is említett *Kovács Máté* és *Módis László* mellett –, mint *Hankiss János*, *Bertók Lajos*, *Sarkadi Ida*, *Molnár Pál*, akik hatalmas műveltségüket az ügy szolgálatába állították, segítették egy-egy koncepció kimunkálását és valóra váltását. Voltak olyan ellenfelei a magyar könyvtárügyben, akik újra és újra vitára, szellemi erőfeszítésre, bizonyításra ösztönözték. A könyvtár mai vezetői *Csűry* elméleti alapvetése és gyakorlati útmutatásai szerint tanulták a vezetés művészetét. Ezt a szép, de nagyon igényes mesterséget nem lehet könyvekből, egyetemi előadásokból elsajátítani: a példára nagy szükség van. *Csűry* könyvtártudományi munkássága, – a *Korompai Gáborné* által összeállított bibliográfia tanúskodik felőle – 30 esztendő magyar könyvtárügyének keresztmetszetét adja. Ezen belül az egyetemi könyvtárügy és a bibliográfia ügyének problémái különösen pontosan érzékelhetők benne.

Sonkoly István, az 1981-ben elhunyt zenei szakíró, egyik utolsó publikációjában a Budapesti Szemle zenei vonatkozású közleményeit tekinti át, a Szemle harmadik újra-

indulásától a megszűnéséig (1873–1944-ig). Ő állapítja meg, hogy ez a lap publikálta a hazai általános folyóiratok közül a legtöbb zenei közleményt. Kritikus hangvételű tanulmánya a folyóirat zenei anyagát tematikus blokkokban gyűjti össze, összefüggéseiket, erőnyeiket és tévedéseiket egyaránt feltárja. Nem a teljességre törekszik, hanem a Budapesti Szemle köteteiben található zenetörténeti értékekre kívánja felhívni a kutatók figyelmét, "adalékokat szolgáltatni a magyar zenetörténet számára". (81. p.) Különösen plasztikusan tudja érzékeltetni a zenei közélet és az alkotók koronként módosuló viszonyát.

A zenei ismeretterjesztésben, esetleg a zenetudomány eredményeinek közreadásában egy-egy jelesebb általános folyóirat sokat vállalhat magára. De, hogy pontosan mire jutott a vállalt feladat teljesítésében, ahhoz igen alapos elemzésre, az elemzés elvégzéséhez nagy felkészültségre van szükség. Sonkoly fölényes szakmai biztonsággal és igényességgel teszi mérlegre a BSZ írásait, ahogy korábban a Magyar Könyvszemlében a Huszadik Század zenei anyagával tette. Összegező tanulmányként érdemes volna újraközölni egy, a Budapesti Szemle zenei témájú cikkeiből készült válogatásban, amelyhez a *Breuer* János által szerkesztett *Zenei írások a Nyugatban* című kötet lehetne a minta. Ez a kötet közölhetné a folyóirat zenei repertóriumát is.

Korompai Gáborné A debreceni helytörténetírás hagyományai című tanulmányában 1666-tól, Barta Boldizsár főbíró "Rövid Chronicá"-jának megjelenésétől a 20. század derekáig, az ország felszabadulásáig tekinti át a várostörténet forrásainak fő vonulatait. Megállapítja, hogy viszonylag gazdagabb tájékozódást tesznek lehetővé a kutatás számára a 17. századra vonatkozóan – Barta említett műve mellett – Pósalaki János notárius és Dányádi János krónikái. A 18. századból kevés mű maradt fenn: töredékes feljegyzések Hatvani István, Sinai Miklós és Weszprémi István tollából. A 19. században, kisebb jelentőségű munkák után, az elsők között jelent meg a helytörténetírás országos fellendülésének kezdeti időszakában Szűcs István háromkötetes monográfiája: *Szabad királyi Debrecen város történelme (1871–1872)*. Azóta sem készült hozzá fogható várostörténet, legfeljebb valamelyest kiegészíti az 1882-ben kiadott *Debrecen szabad királyi város egyetemes leírása* című munka, amelyet Zelizy Dániel szerkesztett több szerző közreműködésével.

A századfordulótól a Református Kollégium, a levéltár, majd a Déri Múzeum és az egyetem lett a helytörténetírás műhelye. Korompainé – gondosan ügyelve az arányokra – sorra veszi azokat a jelentősebb munkákat, amelyek ezekben a műhelyekben készültek. Méltán szentel különös figyelmet Zoltai Lajos tevékenységének, aki a levéltári és múzeumi területen egyaránt otthonosan mozgott, és talán a legtöbbet tett eddig Debrecen történeti emlékeinek feltárásáért. A Csokonai Kör és az Ady Társaság működése is kapcsolódik a helyi hagyományok ápolásához. A debreceni folyóiratok, de különösen a hírlapok bőséges és nagyrészt még kiaknázatlan forrásai a helytörténetírásnak.

Évtizedes szakmai vizsgálódásainak néhány részeredményét adja közre *Zsidai József*: "Történeti visszapillantás a könyvtárközi együttműködés magyarországi fejlődésére. Meghatározza az együttműködés fogalmát, majd az európai fejlődéssel foglalkozik. Megállapítja, hogy "Európában a dokumentálható és mai értelemben vett kooperáció 1880 és 1930 között fejlődött ki, ekkor hozta meg valóban jelentős eredményeit." (165. p.) Háttérében a gazdasági fejlődés felgyorsulása állt, s ezzel kapcsolatban "társadalmi nyo-

masszá minősült igények szorgalmazzák a szolgáltatások fejlesztését; az ismeretekhez való hozzáférés feltételeinek megteremtését.” (166. p.)

Az együttműködés magyarországi időrendje – Zsidai szerint – a középkori kolostorok másoló műhelyeivel kezdődik, a Corvina és a tudatos állománygyarapítást folytató magyar főurak könyvtáraival éri el újabb állomásait. Igen jelentős változást hoz ezen a téren is az 1867-es kiegyezés. Az utána következő korszakban születik meg az egyetemes tudományos könyvtár létrehozására az MTA, az OSZK és az Egyetemi Könyvtár egyesítésének, valamint az 1870-es években a központi katalógus életrehívásának a gondolata. Sok ténnyel, adattal illusztrálja, hogy a 20. század elejétől milyen hazai és nemzetközi kapcsolatok kiépítésére került sor, vagy történt legalább kísérlet. Ezek közül a Múzeumok és Könyvtárak Főfelügyelősége, illetve a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa megalakulását (1897), az Egyetemes Tizedes Osztályozás bevezetését (1902-től kezdődően), Szabó Ervin elméleti munkásságát (a témakörhöz kapcsolódóan 1901-től), a központi katalógus és a nemzetközi kiadványcsere gondozójának, az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központnak a megalapítását (működött 1922–1944-ig), a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének megalakulását (1935), az OKBK munkáját tovább folytató Országos Könyvtári Központ működésének megindulását (1945) emeljük ki. A felszabadulás utáni négy évtizedben több mint egy tucat fontos intézkedés, dokumentum és spontán kezdeményezés hangsúlyozza és igazolja a könyvtárközi kooperációs törekvések szükségességét, és egyes részterületeken tovább is építi azokat.

Bővebben ismerteti a tanulmány a korábban említett nagykönyvtárak összevonására született javaslatokat, azok sorsát; az országos központi katalógusok, a könyvtárközi kölcsönzés, a nemzetközi kiadványcsere elvi alapjait, történeti tényeit. Jól érzékelteti azt a fontos szerepet, amelyet a könyvtárpolitikának kellene vinnie az együttműködés kezdeményezésében és gyakorlati megvalósításában.

Tulajdonképpen felsőfokú könyvtárosképző intézményeinkben tanítani kellene, művelődéspolitikusainknak ismerni illenék mindazt, amit Zsidai az együttműködés hazai törekvéseiből élénk idéz. Együtt látva elődeink s a magunk háromnegyed százados erőfeszítéseinek példatárát: az adósságaink, – néha értetlenségünk és tehetetlenségünk – már-már a válsághelyzetre, a megrekedés veszélyére figyelmeztetnek.

A messzi idők történeti múltjába nyúlik a helyismereti vonatkozású nyomtatványok gyűjtése s erre alapozva Mecklenburg tartomány történetének feldolgozása. E folyamat vázlatos bemutatására vállalkozik Karl-Heinz *Jügel*. (A helytörténeti gyűjtés és bibliográfiai munka történeti előzményei, a Rostocki Egyetemi Könyvtár feladatai a regionális vonatkozású irodalom gyűjtése terén.) Természetes, hogy a mecklenburgi hagyományok ápolása hármasság szerint: Neubrandenburg, Rostock és Schwerin kerület gyűjteményei között oszlik meg, mert a politikátörténetből, földrajzi helyzetükből és a közigazgatás alakulásából egyaránt így következnek.

A Rostocki Egyetemi Könyvtár a 19. század elejétől tudatosan gyarapítja mecklenburgica állományát. Hagyatékok és más könyvtárak anyagának átvétele folytán 1945-ig csaknem hiánytalanul teljes a gyűjteményük, amelyeknek katalógusait részint már a harmincas években, részint a hetvenes évek első felében elkészítették.

1952-ben állami intézkedéssel felosztották Mecklenburg tartományt. Ezt követően jöttek létre és működnek máig is a kerületi könyvtárak. A regionális szerepkört a Schwerinben működő Mecklenburgi Tartományi Könyvtár kapta, s ennek szellemében náluk történik a retrospektív bibliográfiai nyilvántartás. Ez az intézmény a Mecklenburgi bibliográfia éves köteteinek és húszéves kumulációjának a kiadója is. Mindkét feladat ellátásához szükséges az anyag szisztematizálása, átgondolt tagolása. A hazai módszerek finomítása szempontjából is hasznosnak érezzük a bibliográfia szakrendjének a publikálását. Fontos megjegyzése Jügeltnek: "Az NDK-ban a nemzeti bibliográfia mellett a regionális bibliográfiák rendszerével is rendelkezünk." (195. p.) Ebből törvényszerűen következik az egységes eljárások kialakítására és az együttműködésre való törekvés, amelyet a tanulmány szép példákkal illusztrál.

A rendkívül gazdag, igényesen szerkesztett és szép kivitellű évkönyvet *Bitskey István* recenziója zárja. A recenzió *Tóth Béla* irodalom- és művelődéstörténész munkásságának bibliográfiáját méltatja. A bibliográfia összeállítója *Lenkey István* volt.

LISZTES LÁSZLÓ